

Korespondencyjna gra w szachy w Generalnym Gubernatorstwie (GG)

W dzisiejszych czasach, gdy komputery, smartfony i Internet ułatwiają nam codzienną komunikację, kontakt z partnerami z całego świata z domowego biurka w ciągu kilku sekund lub minut nie jest wielkim problemem. Opisana poniżej korespondencyjna gra w szachy za pomocą pocztówek może brzmieć jak historia z innego świata. A jednak było to faktem. Rozgrywanie partii szachowych na odległość nie było niczym nowym i przeważnie wykorzystywano do tego celu korespondencję listową lub pocztówkową. Również w GG byli szachiści, którzy rozgrywali między sobą takie partie. Gracze byli rezydentami GG lub jeden z partnerów mieszkał np. w Rzeszy Niemieckiej.

W Biuletynie nr 62 ArGe GG z września 2010 r. kolega Gottfried Schoch** opisał kartkę pocztową wydrukowaną przez Niemiecką Gazetę Szachową (Deutsche Schachzeitung), przy pomocy której przeprowadzono korespondencyjną grę w szachy w Rzeszy i w GG. Kartka pokazana na il. 1 różni się od tej z Biuletynu 62 i również pochodzi od innego producenta, ale zawiera najważniejsze punkty do prowadzenia gry. Na rewersie nadrukowane są teksty i symbole, dzięki którym szachiści mogli rozegrać dwie partie jednocześnie. Jeden gracz musiał tylko zaznaczyć, który ruch chce wykonać jako następny, a następnie wysłał kartkę do swojego przeciwnika, który wykonał ten ruch na swojej szachownicy ustawionej w domu. Przeciwnik przysyłał swój następny ruch na takiej samej kartce do partnera z powrotem. Taka procedura trwała, aż do momentu rozstrzygnięcia gry. Oczywiście była to długotrwała sprawa, niemożliwe przedsięwzięcie w dzisiejszych czasach. Odpowiedź partnera z następnym ruchem powinna być odesłana przeważnie w ciągu trzech dni. Taka gra prawdopodobnie kończyła się dopiero po wielu tygodniach lub miesiącach.

The image shows two chess correspondence cards (Fernpartie Nr.) from the Deutsche Schachzentrale. Each card is designed for a two-player correspondence game. The top section contains fields for 'Eingegangen' (received) and 'Beantwortet' (answered) with handwritten numbers '14' and '19' respectively. A box contains the instruction: 'Nur das Unterstrichene gilt. Für Eventualzüge andere Farbschrift.' (Only the underlined counts. For potential moves, use other colors). Below this, the card is divided into two columns for 'Ihr Zug' (Your move) and 'Mein Zug' (My move). Each column has a set of chess piece icons and a board diagram with files a-h and ranks 1-8. Handwritten moves are indicated by numbers and piece symbols. For example, in the first card, White moves a knight from f3 to e4, and Black moves a knight from f6 to e5. The second card shows White moving a knight from f3 to e4 and Black moving a knight from f6 to e5. At the bottom, there is a section for 'Ich verbrauchte Zeit vom ... bis ... gleich ... Tage.' (I spent time from ... to ... equal ... days). The cards are signed 'Gottfried Schoch' and published by 'Schachverlag Hans Hedewigs Nachf. Curt Ronniger, Leipzig C 1, Parthesstraße 10, Deutsche Schachzentrale, 100 Karten Nr. 1.20.'.

il. 1 - rewers pocztówki do korespondencyjnej gry w szachy (awers na il. 2)

Oprócz czasu, który trzeba było na taką grę poświęcić, to hobby też trochę kosztowało, bo wysyłka korespondencyjnych kart szachowych nie była bezpłatna. Już wiele lat wcześniej przed istnieniem GG Poczta Rzeszy (Reichspost) akceptowała drukowane przez Niemieckie Centrum Szachowe (Deutsche Schachzentrale) gotowe karty dla szachistów, na których dopuszczano napisanie tylko kilku cyfr i wierszy i można było je wysłać jako Druk (Drucksache). Niemiecka Poczta Wschód (Deutsche Post Osten, DPO) zaakceptowała tę procedurę i szachiści mogli również korzystać z ulg taryfy, tzn. opłata za „kartkę szachową” wynosiła **6 Gr.** zamiast 12 Gr.

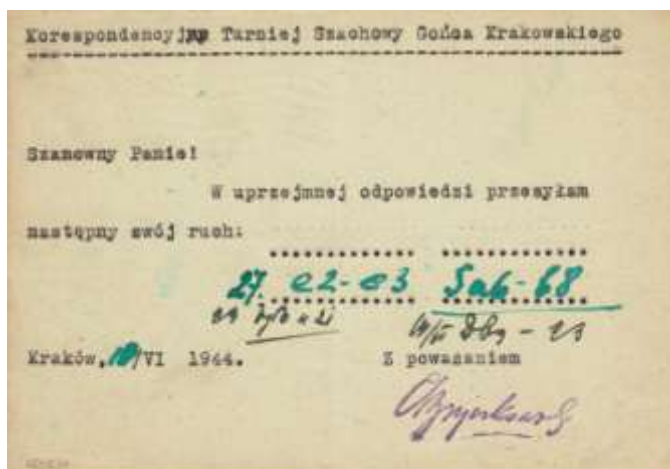
Na il. 2. pokazano awers „kartki szachowej” wysłanej 17.4.1944 r. z Zakopanego do Lipska.

il.2 - awers pocztówki do korespondencyjnej gry w szachy

Niedawno moja kolekcja powiększyła się o ciekawą kartkę. Na il. 3 pokazano awers i rewers tej kartki wykorzystanej do gry w szachy. Do tego celu nadawca wykorzystał zwykłą kartkę Mi. nr 13 (przyp. tłum., Fi. nr Cp 10), opłaconą zgodnie z taryfą za 12 Gr. Nie znam polskiego, więc skonsultowałem się z kolegą Tadeuszem Jarawką, który potwierdził mi, że kartka ta wysłana była przez uczestnika rozgrywek szachowych w ramach korespondencyjnego turnieju

szachowego organizowanego przez krakowską gazetę „Goniec Krakowski”*** (przyp. tłum., Adresatem tej kartki, a zarazem uczestnikiem turnieju był znany dr med. Zbigniew Kukulski****).

il. 3 - awers i rewers miejscowej „kartki szachowej”

Zastanawiam się jednak, dlaczego gracze nie skorzystali z opcji obniżenia opłaty pocztowej do 6 Gr.? Czy taka możliwość dla miejscowych, czyli polskich szachistów była niedopuszczalna, chociaż impuls do takiego turnieju przyszedł pośrednio od władz niemieckich? Ale było też całkiem możliwe, że z powodu braku materiałów w tym czasie - co najmniej w czerwcu 1944 r. - wydrukowane „kartki szachowe” nie były już ogólnie dostępne i dlatego gracze musieli korzystać ze zwykłych kartek pocztowych.

Należy tu wspomnieć, że gra w szachy w GG miała po stronie niemieckiej wysoki priorytet. Wynikało to głównie z faktu, że generalny gubernator dr Hans Frank był zapalonym szachistą i nawet jeszcze przed wojną, jako minister bez urzędu, lubił występować jako mecenas lub organizator turniejów szachowych. Zgodnie z jego poleceniem w 1941 r. utworzono w GG szkołę szachową, którą prowadzili znani wówczas arcymistrzowie Efim Bogoljubow i Aleksander Alechin. Drugi z nich był czwartym oficjalnym mistrzem świata w latach 1927-46 [1]. Tą szkołą szachową Frank i jego administracja chcieli podkreślić wysoki status intelektualny „nordyckiej rasy nadludzi” podobnie, jak w wielu innych dziedzinach kulturowych.

W czasie okupacji odbyło się w GG pięć dużych turniejów szachowych zorganizowanych pod patronatem Franka. Najśłynniejszy był prawdopodobnie turniej w Radomiu w 1943 roku, który odbył się w dniach 24-31 stycznia. Co dziwne, tego turnieju nie wykazano na linku [2] (przyp. tłum., lub pomyłono w Wikipedii miejscowości i daty). Z okazji turnieju w Radomiu DPO wydała w styczniu 1943 specjalny kasownik okolicznościowy (Fi. nr 28), który dokumentuje ten turniej, il. 4.

il. 4 - kasownik okolicznościowy Fi. nr 28

Można się chyba zgodzić z tym, że korespondencyjna gra w szachy za pomocą formularzy i pocztówek stanowi interesujący dział kolekcjonerstwa walorów GG. Moim zdaniem są to dosyć rzadkie walory filatelistyczne z GG.

Być może czytelnicy będą w stanie przedstawić inne dowody filatelistyczne na ten ciekawy temat.

Publikacje:

[1] https://elib.uni-stuttgart.de/bitstream/11682/11306/1/2021_Rohrer_Aljechin.pdf

[2] https://de.wikipedia.org/wiki/Schachmeisterschaften_des_Generalgouvernements

Przypisy tłumacza:

* Jürgen Zalaszewski jest koordynatorem badań filatelistycznych w ArGe GG e.V. i przewodniczącym stowarzyszenia kolekcjonerów, badaczy i ekspertów osteplowań w niemieckiej filatelistyce w Poststempelgilde e.V. Niemiecki oryginał powyższego artykułu ukaże się w sierpniu 2021 w 84. Biuletynie ArGe GG.

** Gotfried Schoch jest redaktorem biuletynu ArGe GG wydawanego dwa razy w roku (Rundbrief).

*** Gonic Krakowski, niemiecko-polska gazeta informacyjno-propagandowa, która była wydawana przez niemieckie władze okupacyjne GG, (online) <[https://pl.wikipedia.org/wiki/Goniec_Krakowski_\(1939%E2%80%931945\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Goniec_Krakowski_(1939%E2%80%931945))>, (dostęp 05.05.2021).

**** Dr Kukulski Zbigniew (1908-1971), w czasie okupacji prowadził prywatną praktykę dermatologiczną i wenerologiczną w Krakowie, (online) <<https://kham.cm-uj.krakow.pl/sylwetki-historykow-medycyny/zbigniew-kukulski/>>, (dostęp 05.05.2021).